

Muzejní akademie I

Textové podklady k tematickému bloku 2 – Minulost kraje a předků pro 4. ročník

Téma č. 1 Pravěk

Textové podklady k časové ose

(pozn. V textu jsou tučně vyznačeny ty pojmy, které žáci umísťují na časové ose)

Prapočátky lidské civilizace spadají až do doby před 3 – 4 miliony let. Řadíme sem první tvory rodu homo. Homo habilis (2,3 – 1,7 mil.) si záměrně k usnadnění práce vyrobil první úštěpy, sekáče a pěstní klíny. Homo erectus (1,6 – 350 tis.) nástroje zdokonalil a začal rozdělovat oheň. Rod Homo sapiens řadíme do období 350 – 35 tis. a Homo sapiens sapiens, tedy člověk dnešního typu, se objevuje před 40 tis. lety.

Nejstarším obdobím prehistorie je starší **doba kamenná** (paleolit), v jejímž průběhu se vyvinul biologicky současný člověk (Homo sapiens sapiens) a rozšířil se z Afriky po všech dnes obydlených kontinentech. Svými intelektuálními schopnostmi byl srovnatelný s dnešními lidmi. Ve starší době kamenné se lidé živili lovem a sběrem, vyráběli nástroje z kamene a z různých organických materiálů, začali si stavět první obydlí a rozdělovat **oheň**. Současně s manuální dovedností se rozvíjelo i abstraktní myšlení. Díky němu člověk dokázal plánovat, uvažovat strategicky a proto i například organizovaně lovit velká stádní zvířata (losy, soby a někdy také **mamuty**). Známe také první projevy víry v podobě **jeskynních kreseb**, rituálních předmětů a dokladů pohřbívání. Jeskynní malby ve Španělsku z konce starší doby kamenné zobrazují také sběr **medu**. Nejznámější je skalní kresba objevená v Pavoučí jeskyni (Cueva de la Araña) v Bicornu u Valencie stará 12 tisíc let. V zemích Blízkého východu je doložen chov včel v hlíněných džbánech už v období 5.000 let př. n. l. a takto se tam včely chovají dodnes¹. Důležité bylo také přátelství člověka a **psa**, ke kterému došlo asi před 35 tis. lety, kdy si člověk ochočil vlka.

Přírodní podmínky v paleolitu se vyznačovaly střídáním dob ledových a meziledových. Až ve střední době kamenné (mezolitu) se přírodní podmínky začaly podobat těm dnešním. Lidé však ještě nějakou dobu žili lovecko-sběračským způsobem života.

Změna způsobu života přišla až v mladší době kamenné (neolitu), kdy lidé začali pěstovat první rostliny a chovat dobytek. S počátky zemědělství souvisí také řada dalších změn. Rozvíjí se výroba keramiky a broušených kamenných nástrojů, objevuje se první **tkalcovský stav** a s ním doklady o výrobě textilu. Patří sem rovněž vynález srpu, díky kterému došlo během pouhých 250 let ke kultivaci obilí. Lidé zakládají stále osady s obdélnými stavbami, tzv. **dlouhými (neolitickými) domy**, jejichž rozměry nás dodnes udivují. Byly široké 5 až 7 m, vysoké asi 2 m a jejich délka přesahovala 40 m. Domy byly zkonstruovány z dřevěných kůlů, které tvořily stěny domu a nesly sedlovou střechu z rákosy nebo slámy. Stěny byly vypleteny proutím a omazány hlinou smíchanou s plevami a rozdrčenou slámou, tzv. mazanicí. Tento způsob života a stálý přísun potravy vedl k prudkému růstu počtu obyvatel. Člověk začal krajinu kolem sebe přetvářet, rozvinula se organizace práce a centralizace společnosti. Dokladem těchto aktivit jsou nejstarší monumentální stavby – rozsáhlé pravidelné kruhové areály skládající se z řad příkopů a palisád (rondely), na jejichž stavbě se musely podílet stovky lidí. Vše, co dnes

¹Wikipedie: Otevřená encyklopedie: Včelařství [online]. [cit. 2019-10-04]. Dostupné z:

<https://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=V%C4%8Dela%C5%99stv%C3%AD&oldid=21013484>

archeologové nachází, je ale jen zlomek původní bohatosti materiální kultury, protože se nám zpravidla nedochovala celá škála výrobků z organických materiálů.

Pozdní doba kamenná (eneolit) je charakterizován především třemi zásadními objevy: primitivní orbou, kolem a vozem. I z eneolitu se zachovaly některé monumentální stavby, jako jsou rozsáhlá opevněná hradiště, mohyly a několik menhirů a kamenných řad.

Lidé se také seznamovali s prvními kovy – mědí a zlatem, které však na rozvoj ekonomiky zatím neměly podstatný dopad. Význam kovů vzrostl až v době bronzové.

Bronz – slitina mědi a cínu – měl totiž ideální vlastnosti pro výrobu nástrojů. Postupem času nahradily bronzové předměty téměř všechny typy předmětů, které se doposud vyráběly z kamene. Kromě šperků lidé vyráběli z bronzu nástroje i zbraně, např. **štity a meče**. Suroviny na výrobu bronzu nebyly všude a výroba bronzových předmětů vyžadovala specializovanou práci, byl na nich ale závislý každý rolník doby bronzové. To mělo značný dopad na rozvoj specializovaných řemesel, na obchod i na proměny společnosti. Začátky užívání železa ve starší době železné (halštatské) byly řešením krize nedostatku bronzu. Postupně se však ukázalo, že je železo nejen dostupnější, ale zároveň kvalitnější pro výrobu většiny nástrojů. Halštatské období je na našem území charakteristické existencí vrstvy velmi bohaté elity, jejíž členové začali napodobovat rozvinutější středomořský svět (kulturu antického Řecka, Říma nebo Etrusků), odkud dováželi na své dvory luxusní předměty.

V mladší době železné (laténské), ve které na našem území žili **Keltové**, dosáhla pravěká společnost vrcholu svého vývoje. Keltové začali užívat hrnčířský kruh, výrobu mouky zdokonalili užíváním kamenných rotačních mlýnků, rozvíjelo se sklářství, emailérství a další specializovaná řemesla, rozvoj obchodu dosáhl takové míry, že se začaly razit i zlaté a stříbrné mince. Ozdobné předměty Keltové zdobili v působivém laténskému uměleckém stylu. Mezi typické artefakty této kultury patří i **korálky s očky**. V mladším latěnu došlo k rozvoji oppid – rozsáhlých opevněných center, která se v řadě ohledů podobala středověkým městům. Dokladem toho, že někteří Kelti ovládali písmo, jsou nálezy stilů – písátek, kterými se zapisovalo do voskových tabulek. Žádný záznam se však bohužel do dnešní doby nezachoval. Keltskou civilizaci rozvrátily před přelomem letopočtu útoky Římanů, Dáků a především Germánů, kteří po Keltech ovládli i území dnešního Česka.

Období, kdy naše území ovládly germánské kmeny, nazýváme dobou římskou. Germáni upustili od některých vymožeností laténské civilizace (např. hrnčířský kruh, vlastní mince, oppida). Společnost tehdejší doby charakterizoval úzký vztah k římskému impériu, ať již šlo o obchod, spolupráci nebo o válečný konflikt. Hranice Římské říše ležely nedaleko na jih na řece Dunaj a Římané se několikrát neúspěšně pokoušeli obsadit české území. Blízkost Říma se v památkách z tehdejší doby projevuje množstvím předmětů vyrobených na území impéria.

Dobou stěhování národů označujeme obdobím rychlých proměn, které následovaly po vpádu kočovných Hunů do Evropy. Přesuny skupin obyvatelstva z východní a střední Evropy vedly k zániku západogermánských skupin. Na našem území se nakonec usadili Slované, kteří jazykově převrstvili původní obyvatelstvo. Z několika vln slovanského obyvatelstva se během 6. a 7. století vytvořil kmen Čechů, který se stal základem raně středověkého českého státu. Památky, které se nám zachovaly po prvních Slovanech, svědčí spíše o jednodušší společnosti, která si postupně vybudovala ekonomické

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

a společenské struktury, díky nimž později vznikly nejstarší raně středověké státní útvary na našem území – Velká Morava a přemyslovský český stát.²

Souvislosti světových dějin (vybrané zajímavosti)

Stonehenge: komplex menhirů a kamenných kruhů, nacházející se na Salisburské pláni asi 13 km severně od městečka Salisbury a 3 km od města Amesbury. Stonehenge je největším britským monumentem a nejnámějším pozůstatkem doby bronzové, nejstarší kruh o průměru 110 m byl vybudován okolo roku 3100 př. n. l. Léta byl považován za chrám Slunce, astronomický kalendář nebo za svatyni mrtvých předků. Teorií existuje řada, včetně té, že Stonehenge byl místem pro uctívání druidů, což jsou keltští kněží. Podle vědců je ale smysluplnější předpokládat, že spíše než jako místo pro uctívání, pozorování přírodních úkazů či léčení neduhů měl tento monument sloužit jako stavba pro setkávání lidí. (Pearson 2012)

Starověk

Zřejmě nejstarší pivovar na světě se zbytkem 13 tisíc let starého **piva** objevili vědci v prehistorické jeskyni v Izraeli poblíž města Haifa.³ Objev učinili při provádění průzkumu pohřebiště polokočovních lovců a sběračů z doby kamenné. A co **víno**? Výzkumníci z floridské univerzity na Sicílii objevili v jeskyních nedaleko přístavního města Sciacca terakotové nádoby, v nichž se nacházely zbytky zřejmě červeného vína ze čtvrtého tisíciletí před naším letopočtem.⁴

Egyptské pyramidy jsou zvláštní stavby, které byly ve starověkém Egyptě s přestávkami budovány před více než 3 tisíci lety, přesněji od doby vlády panovníka Džosera ze třetí dynastie až do doby prvního krále 18. dynastie Ahmose I., tedy po dlouhé období přibližně 1500 let, jako hrobky (případně kenotafy) králů a později také některých jejich významných manželů a matek.⁵

První **olympijské hry**, o kterých se dochovaly zprávy, se v Olympii uskutečnily roku 776 př. n. l. Tento rok, konkrétně pak 8. červenec, je považován za počátek her i řeckého kalendáře. Před hrami poslové z Olympie zvali k účasti po celém antickém Řecku, oznamovali přesné datum konání her a vyhlašovali posvátný mír, ekecheiria. Jako závodníci se OH směli zúčastnit pouze svobodní občané řeckého původu (vyloučení byli cizinci, otroci, ženy), přihlížet hrám mohl kdokoli (kromě řeckých provdaných žen). Pro ženy se v době her konaly samostatné závody v běhu. Závodníci se museli dostavit do Olympie měsíc před počátkem her k intenzivní přípravě spojené s dietou. Hry byly zahajovány průvodem závodníků a jejich slavnostní přísahou Diovi Olympskému. Jednotlivé závody probíhaly pod dozorem hellanodiků

2 Texty k pravěku vycházejí z informačních panelů umístěných v expozici Pohledy do minulosti plzeňského kraje: METLIČKA, Milan. Pravěk a raný středověk jihozápadních Čech: katalog expozice Pohledy do minulosti Plzeňského kraje : archeologie od počátku do 10. století. Plzeň: Západočeské muzeum v Plzni, 2015. ISBN 978-80-7247-123-2.

3 Zřejmě nejstarší pivovar na světě byl objeven v izraelské jeskyni: Obsahuje 13 000 let staré zbytky. In: *IROZHLAS* [online]. Český rozhlas, 2018-09-15 [cit. 2029-10-04]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zivotni-styl/vareni-jidlo/pivovar-pivo_1809152020_jgr

4 LIU, Li, Jiajing WANG, Danny ROSENBERG, Hao ZHAO, György LENGYEL a Dani NADEL. Fermented beverage and food storage in 13,000 y-old stone mortars at Raqefet Cave, Israel: Investigating Natufian ritual feasting. *Journal of Archaeological Science: Reports* [online]. 2018, 21, 783-793 [cit. 2019-10-04]. ISSN 2352409X. Dostupné z: doi: <https://doi.org/10.1016/j.jasrep.2018.08.008>

5 Wikipedie: Otevřená encyklopedie: Egyptské pyramidy [online]. [cit. 2019-10-04]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Egyptsk%C3%A9_pyramidy&oldid=21964432

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

(rozhodčích; zprvu 2, později 9). Závodníci soutěžili nazí, aby nedošlo k podvodu, a aby ukázali krásu svých těl. Vítězové v jednotlivých disciplínách byli odměňováni olivovým věncem, měli právo dát si postavit své sochy, rodné obce jim prokazovaly čestné pocty. K hrám se scházeli zástupci řeckých států, podepisovali zde politické smlouvy, při hrách se upevňovalo vědomí řecké národní a kulturní sounáležitosti. Na konci každé soutěže soudce ovinul čelo vítězi červenou vlněnou páskou. Až v poslední den her vítězové shromáždění pod Diovy chrámem, dostali olivové koruny. Olympijský vítěz získal respekt ve všech oblastech života. Vítězství na olympijských hrách bylo ceněno tak vysoko jako vítězství vojevůdce ve válce. Ve svém městě byl velkolepě uvítán. Nejprve zamířil do chrámu, kde vzdal děkovnou oběť bohům a věnoval jim svůj věnec. Pak vláda a rada města uspořádala na jeho počest slavnostní hostinu v prytaneiu, kde měl od té doby zadarmo stravování. Vítěz byl často osvobozen od některých nebo i všech daní. Získal také keramické vázy naplněné jemným olejem. Měl též právo nechat si postavit v posvátném háji v Olympii sochu – bohatí si ji zaplatili sami, chudým město.⁶

Koloseum: Flaviánský amfiteátr, jak se původně Koloseu říkalo, je oválná stavba v samotném srdci Říma. Stojí zde již od dob velkých římských císařů, časů největší slávy římského impéria. Jeho výstavba začala v roce 72 n. l. za císaře Vespasiana a dokončena byla již o osm let později. Pracovalo na ní více než 60 tisíc otroků zejména z Blízkého východu, odkud je přiváželi Římané ze svých úspěšných tažení.⁷ Sloužilo pro pobavení obyvatel Říma. Konaly se zde gladiátorské hry i zápasy otroků se zvířaty. Hlediště, kam se vešlo až 50 000 diváků, bylo nazýváno cavea a obklopovalo celou arénu.⁸ Poslední gladiátorské zápasy či lovy zvířat jsou zaznamenány kolem roku 520 n. l. Dodnes se zachovala zhruba třetina z původní podoby Kolosea. Z části kvůli zemětřesením, z části kvůli věku stavby. Nicméně i tak se jedná o monumentální stavbu s řadou velmi zachovalých detailů. Dnes patří Koloseum mezi nejnavštěvovanější památky světa a v roce 2007 bylo zvoleno jako jeden ze 7 Nových divů světa.⁹

Literatura

PEARSON, P, M. In. Stonehenge. Simon & Schuster Ltd, 2013. ISBN 0857207326

6 Wikipedie: Otevřená encyklopedie: Antické olympijské hry [online]. [cit. 2019-10-04]. Dostupné z:

https://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Antick%C3%A9_olympijsk%C3%A9_hry&oldid=21366713

7 Koloseum v Římě – zábava vykoupená smrtí. In: CestoMilové [online]. [cit. 2018-10-22]. Dostupné z:

<https://cestomilove.cz/blog/koloseum-v-rime-zabava-vykoupena-smrti/>

8 Koloseum. In: Váš průvodce: Řím [online]. [cit. 2018-10-25]. Dostupné z: <https://rim.maweb.eu/anticky-rim-v-centru/koloseum/>

9 HÁJEK, Kryštof. Koloseum: Památka. In: Cestuj levně [online]. [cit. 2018-10-26]. Dostupné z:

<https://www.cestujlevne.com/pruvodce/italie/rim/koloseum>

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

